

– Hakemli Makale –

MUHAMMED HASAN ALVÂN'IN “MEVTUN SAĞÎRUN” (KÜÇÜK BİR ÖLÜM) ADLI ROMANININ TEKNİK VE TEMATİK İNCELEMESİ

ALİ EMİNOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, N. Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi
Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
aeminoglu@gmail.com

ÖZ

Suudi Arabistanlı genç roman yazarlarından olan Muhammed Hasan Alvân, *Mevtun Sağîrun* (Küçük Bir Ölüm) adlı romanında büyük İslâm düşünürü ve tasavvuf âlimi İbnü'l-Arabî'nin hayatını konu edinmiştir. Bu hacimli eserde yazar, İbnü'l-Arabî'nin doğum yeri Endülüs'ten ölüm yeri Şam'a kadarki yaşamını ele almakta olup onun çocukluk, gençlik ve yaşlılık dönemlerini okuyucularına kendi perspektifinden aktarmaktadır. Eser, İbnü'l-Arabî'nin daha çok iç dünyasına odaklanmış; onun sevinçlerini, üzüntülerini, hayal kırıklıklarını, beklentilerini, düşüncelerinden dolayı çektiği sıkıntıları kurmaca bir şekilde dile getirmiştir. Ayrıca, romanın arka planında hayatı boyunca gezdiği bölgelerin toplumsal ve siyasal olaylarını tarih kaynaklarına uygun bir şekilde okuyuculara aktarmıştır. Roman, fasih, akıcı ve şiirsel bir dille kaleme alınmıştır. Edebî tasvirler ve teşbihlerle, mekân ve zaman unsurları romanda ustaca işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhammed Hasan Alvân, Arap Romancılığı, İbnü'l-Arabî, Modern Arap Edebiyatı, Düşünce Özgürlüğü.

Technical and Thematic Analysis of Muhammad Hasan Alwan's Novel: Mawton Sagheer (Small Death)

Muhammad Hasan Alvân, one of the young writers of Saudi Arabia, handled the subject of Ibn al-Arabi, a great Islamic thinker and Sufism scholar, in his novel *Mevtun Sağîrun* (A Little Death). In this voluminous work, the author examines his childhood, youth and old age from his own perspective to his readers and explains the life of Ibn al-Arabi from his birthplace of the Andalusia to Damascus. The work is mostly focused on the inner world of Ibn al-Arabi; his fondness, sadness, frustration, expectations, the fears of his thoughts due to the fictitious way expressed. In addition, he shared the social and political events of the regions he traveled throughout his life to the readers in accordance with the sources of history. The novel was written in a *faseeh*, fluent and poetic language. He has skillfully handled in the novel place and time elements with literary images and alchemists.

Key Words: Mohammed Hasan Alwan, Modern Arabic Literature, Ibn al-Arabi, Freedom of thought.

GİRİŞ

İbnü'l-Arabî (1165-1240)¹, gerek mutasavvıf gerekse filozof kimliğiyle üzerinde en çok araştırma yapılan İslâm âlimlerindedir. Hayatı, kişiliği, fikirleri ve günümüze ulaşan onlarca eseri hakkında Batıda ve Doğuda hâlâ çalışmaların yapıldığı ve bu çalışmaların çoğunun da akademik nitelikte olduğu bilinmektedir. Eserleri ve fikirleriyle sadece din adamlarına değil edebiyat araştırmacılarına da zengin veriler sunan bir şahsiyettir. Suudi Arabistan'ın genç edebiyatçılarından olan Muhammed Hasan Alvân, İbnü'l-Arabî'nin hayatını ele alan *Mevtun Sağîrun* adlı romanı yazmıştır. Bu roman, 2017 yılının en iyi Arap romanı ödülünü kazanmıştır².

Arap yazarların son yıllarda tasavvuf konusunu eserlerinde daha sık bir şekilde işlemeye başladıkları görülmektedir. Bu konunun günümüzde bu denli popüler hale gelmesinin elbette bazı sebepleri vardır. Son yıllarda Ortadoğu'da tırmanan şiddet bunların en önemlilerinden biridir.

Alvân, biyografik romanını, otobiyografik roman tekniği ile kaleme almıştır. Alvân, kendi perspektifinden İbnü'l-Arabî'nin iç dünyasına odaklanmıştır. Romanı da gerek içerik gerekse içeriğe uygun olarak kullanılan anlatı teknikleri açısından Arap edebiyatında biyografik roman türüne iyi bir örnek teşkil etmiştir. Bu çalışmada, bahsi geçen eser, teknik ve tematik açıdan değerlendirilecektir.

1. Roman Hakkında Genel Bilgiler

Roman, 598 sayfadan oluşmaktadır. Eser, 12 ana bölümden ibaret olup rakamla 1'den 100'e kadar alt bölüme ayrılmıştır. Her alt bölümün başında, İbnü'l-Arabî'ye atfedilen özlü bir söz aktarılmaktadır. Yazar, romanındaki alt bölümlerin 88'inde, İbnü'l-Arabî'nin doğumundan ölümüne kadarki hayat hikâyesini kaleme almış, geri kalan 12 alt bölümde ise *Mevtun Sağîrun* adlı eseri İbnü'l-Arabî'nin yazmış olduğu bir yazma eser olarak sunmuş ve bu yazma eserin günümüze kadar nasıl ulaştığını anlatmıştır. Bu bölümlerin her biri kısa bir öykü gibi kaleme alınmıştır. Yazar, ilki hariç diğer yazmaların her birini ana bölümlerin sonuna yerleştirmiştir. Birinci yazma ise romanın başında yer almaktadır. Bu yazmaya göre İbnü'l-Arabî, bu eseri,

¹ Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin tam ismi şöyledir: Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Abdullah el-Hâtemî et-Tâ'î el-Hâtimî'dir. Bkz. Mahmud Mahmud el-Ğurâb, *eş-Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn İbnü'l-Arabî Tercemetu Hayâtihi min Kelâmihi*, Matbaatu Nadr, Şam, 1991, s. 15; Muhsin Cehangîzî, *Muhyiddîn b. Arabî / Eş-Şahsiyyetu'l-Bârizetu fi'l-İrfânî'l-İslâmî*, Arapçaya Çev.: Abdurrahman el-Alevî, Dâru'l-Hâdî, Beyrut, 2003, s. 11.

² <https://www.arabicfiction.org/ar/2017>. Erişim tarihi: 24.12.2017.

Azerbaycan'da miladi 1212 yılında, bir dağ evinde yazmıştır. Diğer yazmalar yani 12 kısa hikâyeye ise İbnü'l-Arabî'nin ölümünden sonra eserin nerede bulunduğunu, tarihleri ile birlikte elden ele günümüze kadar nasıl intikal ettiğini aktarmaktadır. Bu 12 kısa hikâyenin sırası şu şekildedir:

Sıra	Şehir	Tarih	Sıra	Şehir	Tarih
1	Azerbaycan	1212	7	Amasya	1409
2	Halep	1248	8	İstanbul	1617
3	Halep	1259	9	Şam	1873
4	Şam	1260	10	Şam	1925
5	Kerek	1309	11	Hama	1982
6	Semerkand	1401	12	Beyrut	2012

Bu çalışmada asıl konu İbnü'l-Arabî'nin biyografisi olduğu için yukarıda bahsi geçen 12 kısa hikâyeye hakkında verilen bu kısa bilgilerle yetinilecektir.

1.1. Yazar

Suudi Arabistanlı yazar Muhammed Hasan Alvân, Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da 1979 yılında dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Riyad'da tamamladıktan sonra lisans öğrenimini Kral Suud Üniversitesi Bilgisayar ve Bilgi İşlem Fakültesi Bilgi İşlem Bölümünde tamamlamıştır³. Yüksek lisansını Amerika Birleşik Devletleri'nde Portland Üniversitesi'nde, doktorasını ise Kanada'da Careleton Üniversitesi'nde İşletme alanında yapmıştır.⁴ Suudî Arabistan'da eş-Şark gazetesi ve çeşitli dergilerde yazılar yazmıştır. Alvân, genç bir şair olarak Suudi Arabistan'da tanınmış ve 2002 yılında ilk romanını yayınlamıştır. *el-Kundus* adlı romanı 2013 yılında en iyi Arap romanı ödülüne aday romanlar arasında gösterilmiş ve 2015 yılında Fransa Arap Enstitüsü tarafından Fransızcaya tercüme edilen en iyi Arap romanı ödülünü almıştır. *Mevtun Sağîrun* romanı ise 2017 yılında en iyi Arap romanı ödülünü almıştır⁵.

³ <https://www.almsal.com/post/283830>. Erişim Tarihi: 24.12.2017;
<http://makkahnewspaper.com/article/146884/>. Erişim Tarihi: 24.12.2017

⁴ <https://www.alalwan.com>. Erişim: 24.12.2017.

⁵ <https://www.arabicfiction.org/ar/2017>. Erişim: 24.12.2017.

Yazarın yayımlanmış romanları sırası ile şunlardır:

- *Sakfu'l-Kifâye* (2002),
- *Sofya* (2004),
- *Tavku't-Tahâre* (2008)
- *el-Kundus* (2011)
- *Mevtun Sağîrun* (2016)

1.2. Romanın Özeti

İbnü'l-Arabî, Endülüs'ün İsbiliyye şehrinde dünyaya gelir. Babası Mersiyye hükümdarının kâtiplerinden Ali'dir. Annesi Nur ise azatlı bir köledir. İki kız kardeşi vardır. İsbiliyye'nin kuşatılması ve daha sonra Muvahhidler tarafından işgal edilip emirinin öldürülmesi neticesinde, ailesi ve akrabaları ile birlikte şehirden ayrılır ve Mersiyye'ye yerleşir. Ebesi Fatıma bintü'l-Musennâ, ilerleyen zamanlarda İbnü'l-Arabî'ye yeryüzünü koruyan dört veted⁶ olduğunu ve bu vetedleri bulması gerektiğini söyler. İlk vetedin de İsbiliyye'de yaşadığını ona haber verir. Ancak vetedleri bulması için kalbini temizlemesi gerektiğini vurgular.

İbnü'l-Arabî'nin babası, İsbiliyye Emiri'nin kâtibi olarak görev alır ve oğlunu İsbiliyye'de ilmiyle meşhur bir hocanın tedrisat halkasına dâhil eder. İbnü'l-Arabî bir müddet sonra Yusuf el-Kûmî'nin ders halkasına katılır. Hocasından tasavvufa dair bilgiler edinmeye başlar. Hocasından gördüğü bazı hâllerin kendisinde de tezahür etmesini diler. Şeyhinin ders vermeyi bırakması ile birlikte, şehirdeki farklı hocaların ders halkalarına katılır ve o hocaların tüm kitaplarını okur. Bu süre zarfında Frederik adında bir kitapçıyla tanışır. Frederik'in Grek, Hint ve Çin kültürlerine ait kitaplar hakkında bilgi sahibi olduğunu gören İbnü'l-Arabî, onun sohbetlerine katılır. İbnü'l-Arabî bu süreçte, arkadaşı el-Hârîrî ile birlikte hayatında ilk defa içki içer ve başka şehirlere gitme hayalleri kurmaya başlar. Bir müddet sonra halife vefat eder. Yerine geçen halife oyunları, içkiyi ve bazı kitapları yasaklar. Bu yasaklardan hoşlanmayan İbnü'l-Arabî, Frederik'in evinde arkadaşı el-Hârîrî ile birlikte içki

⁶ Ricâl-ı gayb piramidinin zirvesinde dört evtad (tekili veted) bulunmaktadır. Bunların ilki Kutb, ikincisi "İmam-ı Yesâr", üçüncüsü "İmam-ı Yemîn"dir. Ardından son veted gelir. Evtadın ellerinde vekaleten tuttuğu vazifelerin asıl sahipleri, İslam geleneğine göre daima hayatta olan dört peygamberdir. Hz. İdris kutb, Hz. İsâ ve Hz. İlyas iki imam, Hz. Hızır ise dördüncü vetededir. Bu peygamberlerin her birinin insanların arasında vazifelendirilmiş bir naibi bulunur. Hz. İdris, İlyas ve Hızır'ın vekil ve naibi olan bu evtad ve efrad arasındadır. Bkz. Claude Addas, *Ibn 'Arabi ou la quête du soufre rouge ("İbn Arabi / Kibrit-i Ahmer'in Peşinde")*, Çev.: Atilla Ataman, Gelenek Yayıncılık, III. Baskı, İstanbul, 2004, s. 70-71.

içmeye devam eder. Bir gün Frederik'in evinde eğlence meclisindeyken kendisinde bir hâl tezahür eder ve içki meclisine bir daha dönmek üzere orayı terk eder ve kendini bir mezarda bulur. Bu mezarda birkaç gün kaldıktan sonra evine döner. Babası ona neler olduğunu sorunca: "Bu bir cezbedir. Allah'ın benim için seçtiği yolun dışına çıkmamdan dolayı O, beni doğru yola iletti." der.

İbnü'l-Arabî yirmi altı yaşındayken halife'nin katiplerinden biri olur ve Meryem bint Abdûn'la evlenir. Halife ile birlikte Fas'a gider ve Fas'ta bulunan tarikat şeyhleri ile tanışarak onlardan istifade eder. Bir müddet sonra eşinin doğum yapacağını öğrenen İbnü'l-Arabî, İşbiliyye'ye geri döner ve Zeynep adında bir kızı dünyaya gelir. Bu arada İbn Rüşd'ün düşüncelerinden dolayı tutuklanıp hapse atıldığını öğrenir. Bu durumu kabullenemeyen İbnü'l-Arabî, vaktinin büyük bir bölümünü mezarlıkta geçirmeye başlar. Bu zaman zarfında el-Kûmî'nin kendisinin birinci vetedi olduğunu, ikinci vetedinin ise İfrîkiyye'de bulunduğunu söyler. Diğer taraftan valinin, İbn Rüşd'ün kitaplarının hiçbir kimsede bulundurulmaması ve yakılmasını emrettiğini gören İbnü'l-Arabî, sıranın tasavvuf ehline de gelebileceğinden korkmaktadır.

İbnü'l-Arabî, sohbetlerine bir gün Bedir isminde siyahî bir kişinin katıldığını görür. İlerleyen günlerde Bedir, İbnü'l-Arabî'nin hizmetkârı olmak ister. İbnü'l-Arabî'de bu isteği geri çevirmez. Bu arada din adamlarına yapılan baskılardan bunalan İbnü'l-Arabî Mekke'ye gitmeye karar verir. Oraya varmadan evvel de Kahire'ye uğrar. el-Harîri ve el-Hayyât'ın burada ikamet ettiğini öğrenir. Onlarla buluşmak için kaldıkları yere gider. Bu arada el-Hayyât, İbnü'l-Arabî'nin İfrîkiyye'de olduğu söylenen ikinci vetedinin vefat ettiğini ve kendisinin onun yerini aldığını haber verir. Daha sonra İbnü'l-Arabî, Bedir ile birlikte Hac kâfilesine katılır ve Mekke'ye varırlar. Hac ibadetlerini yerine getirdikten sonra Bedir'i, eşi Meryem'i ve kızı Zeyneb'i getirmesi için Câbiye'ye gönderir.

Kendisi de Mekke'de kalarak ders halkalarına katılır. Derslerine katıldığı kişilerden biri de Makam-ı İbrahim İmamı Zâhir el-İsfehânî'dir. İbnü'l-Arabî, ilminden ve yüksek maneviyatından etkilendiği el-İsfehânî'nin üçüncü vetedi olabileceğini düşünür. Bu sıralarda Bedir, İbnü'l-Arabî'nin eşi Meryem ve kızı Zeyneb'le birlikte Mekke'ye gelirken kızı yolda vefat etmiştir. Bu acı olay karşısından çok müteessir olmasına karşın el-İsfehânî'nin derslerine katılmaya devam eder. Bunun yanı sıra onun kız kardeşi Fahr'un-Nisâ'nın da âlime bir zât olduğunu öğrenir ve onun ilminden de istifade etmek ister. Nitekim Fahr'un-Nisâ'nın evinde bir süre derslere katılan İbnü'l-Arabî, hayatında önemli bir yere sahip olan Nizâm'ı da bu derslerde tanır.

Ertesi yıl Konya'dan bir hac kafilesiyle gelen İshak'la tanışır. Dost olur ve bir süre onu kendi evinde misafir eder. Bu süre zarfında birbirlerinin ilimlerinden faydalanırlar. Diğer taraftan Nizâm'la bir gönül ilişkisi yaşayan İbnü'l-Arabî onu babasından ister. Çünkü Nizâm'ın babası el-İsfehânî ve halası Fahr'un-Nisâ'nın bu minvalde arzularının olduğunu hisseder. Ancak Nizâm iş bu aşamaya gelince makul bir neden göstermeksizin evlilik meselesine olumlu bakmaz.

İshâk, hacı kafilesi ile birlikte Konya'ya döner. Onun gitmesi ile üzülen İbnü'l-Arabî, *"Nizam kalbimi aşkla, İshak ruhumu umutla, el-İsfehânî ise aklımla ilimle dolduruyordu"* der. Nizam'a duyduğu aşkla şiirler yazmaya başlar ve bu şiirlerini *Tercüman-ı Eşvâk* adıyla bir eserde toplar. Bu eser şehirde hemen yayılır. Bu sıralarda İbnü'l-Arabî, Mekke'den ayrılma vaktinin geldiğini düşünür ve Bedir'le birlikte Şam'a gider.

Bir yıl sonra beklenmedik bir gelişme yaşanır. el-İsfehânî, kendisine bir mektup gönderir. Mektupta, Mekke'den çıkmadan önce yazıp çoğalttığı eseri olan *Tercüman-ı Eşvâk'ı* kızına yazdığı yönünde dedikoduların çıktığını, bu sebeple Mekke'den ayrılıp hiç kimsenin kendilerini tanımadığı diyarlara gitmek zorunda kaldıklarını, bunun müsebbibinin de kendisinin olduğunu yazar. Bu duruma çok üzülen İbnü'l-Arabî, *Tercüman-ı Eşvâk'ı* şerh eden bir eser kaleme alır. Bu esere de *Zehâ'ir'u'l-A'lâk fî Şerh-i Tercümân'il-Eşvâk* ismini verir. Eserini tamamlar tamamlamaz sıkıntılarından biraz olsun uzaklaşabilmek için, Bedir'le birlikte Halep, Hama, Humus, Musul, Rehâ ve Mardin gibi şehirlere yolculuklar yapar. Gittiği şehirlerde üçüncü vetedini bulma ümidiyle şeyhlerle buluşur. Aradığını bir türlü bulamayan İbnü'l-Arabî, sonunda Bedir'e el-Harîrî ve el-Hayyât ile görüşmek için Kahire'ye gitmek istediğini bildirir.

Kahire'ye geldikten sonra el-Ezher Camii'nde dersler vermeye başlar. Bu derslerde anlattıklarından dolayı zındıklıkla suçlanır ve hapse atılır. Kadılar düşüncelerinden vazgeçip tövbe ettiği takdirde affedileceğini söyleseler de o geri adım atmaz ve bir süre zindanda kalır. Zindandan çıkınca kaldığı dergâha döner ve burada uzun yıllar kendisine hizmet edecek olan Sodkîn'i de Bedir'le birlikte yanına alır ve Bağdat'a gider. Birkaç yıl sonra el-İsfehânî, Fahr'un-Nisâ ve Nizâm'ın da buraya yerleştiklerini hatta el-İsfehânî ve Fahr'un-Nisâ'nın vefat ettiklerini, Nizâm'ın ise bir dergâhta kaldığını öğrenir. Ona taziyelerini bildirdikten sonra zamanında kendisiyle neden evlenmek istemediğini sorar. Bunun üzerine Nizâm: *"Çünkü ben senin üçüncü vetedinim ve vetedler müritleri ile evlenmezler"* der. İbnü'l-Arabî bu sözleri duyunca çok şaşırır. Bu sırada Nizâm ona: *"..Malatya'ya git. Orada dördüncü vetedin var. Yanına git ki kalbini sağlamaştırırım"* der. İbnü'l-Arabî de Bedir ve Sodkin ile birlikte

Malatya'ya gitmeye karara verir. Ancak Anadolu'ya giden yol güvenli olmadığı için önce Halep'e gitmek zorunda kalırlar. Halep'e ulaştıkları ilk günün gecesinde bir rüya görür ve o rüyayı evleneceği yönünde yorumlar. Birkaç gün sonra bir adam, İbnü'l-Arabî'ye damadının savaşta öldüğünü, isterse kızıyla evlenebileceğini söyler. İbnü'l-Arabî de bu isteği kabul eder, Fatıma ile evlenir ve Malatya'ya giderek oraya yerleşir.

İlerleyen günlerde dönemin halifesiyle bir sefere çıkan İshak, eşi Safiye ve oğlunu İbnü'l-Arabî'nin himayesinde Malatya'da bırakır. İbnü'l-Arabî, İshak'ın oğluna "Sadrettin" lakabını verir. Bu sıralarda eşi Fatıma ilk çocuğunu dünyaya getirir ve çocuğa "İmâdeddîn" yani Fatıma'nın ölen eşinin adını verir.

İbnü'l-Arabî'nin evine bir gün tanımadığı bir adam gelir. Bu adam, eşi Fatıma'nın savaşta öldüğünü bildiği adam olduğunu öğrenince ve hayretler içerisinde kalır. Bu durum üzerine kadıya giderek meselenin çözümü konusunda hüküm isterler. Kadı da İbnü'l-Arabî'nin Fatıma ile olan evliliğine son verir.

Bu olayların üzerinden çok geçmeden İshak'ın vefat ettiği haberi gelir. Bu duruma çok üzülen İbnü'l-Arabî bir taraftan da İshak'ın eşi Safiye'nin şehirden ayrılması nedeniyle Sadreddîn'den uzak kalmaktan korkmaktadır. Bunun için Safiye ile evlenmenin uygun olabileceğini düşünür. Olaylar da bu minvalde gerçekleşir ve ilerleyen süreçte onunla evlenir. Safiye'den bir oğlu olur ve ona Sâdeddin ismini verir.

Oğlunun doğumundan sonra Malatya'nın dışında bir dergâha giden İbnü'l-Arabî, orada tanımadığı bir şeyhin zikir halkasına katılır. Zikir halkasını yöneten şeyh birkaç gün sonra kimseye haber vermeden ortadan kaybolur. İbnü'l-Arabî, bu şeyhin onun dördüncü vetedi olabileceği düşüncesine kapılır.

İbnü'l-Arabî'nin eski karısı ve kocası Mardin'e giderken İmadeddîn'i Malatya'da, İbnü'l-Arabî'nin evinde bırakırlar. Bunun üzerine Sodkîn'den üç odalı bir ev bulmasını ister. Sodkîn bu evi bulmak için dolaşırken, şehir dışındaki dergâhta zikir halkasını yöneten ve bir anda ortadan kaybolan şeyhe rastlar ve durumu hemen İbnü'l-Arabî'ye haber verir.

İbnü'l-Arabî şeyhi bulur ve ona kalbimi nasıl temizlerim, diye sorar. Şeyh de ona: "Aşk ile" der. İbnü'l-Arabî: "El falıma bakıp kalbimde ne olduğunu bana söyler misin?" diye sorar. Şeyh: "Kalbinde sadece Allah var. Muhyyiddin" der. Sonra şeyh elini İbnü'l-Arabî'nin omzuna koyar ve: "...Ben senin dördüncü vetedinim" der. İbnü'l-Arabî: "Adın ne?" deyince, "Ben Şemsettin. Tebrizli Şemsettin!" der.

İbnü'l-Arabî'nin Malatya'dan sonraki durağı Şam'dır. Burada farklı mescitlerde dersler vermeye başlar. Şam kadısı Zeki b. Zeki de ona 30 dirhem maaş bağlar. Ancak gün geçtikçe İbnü'l-Arabî'nin görüşleri halk arasında dedikodulara neden olur ve hakkındaki şikayetler sürekli artar. Sonunda kendisine bağlanan maaş kesilir. Maddi anlamda çok sıkıntılı bir sürece giren İbnü'l-Arabî, ailesinin geçimini temin edebilmek için tarlalarda çalışmaya başlar. Bu nedenle derslerine de devam edemez.

Bir gün tarlaya çalışmaya giderken, dönemin yöneticileri aleyhine yapılan bir halk ayaklanmasına şahit olur. Bu kargaşada kaburgaları kırılrsa da akşam yemeği parasını kazanabilmek için tarlaya gitmekten vazgeçmez. Bir eliyle göğsünü tutarken diğer eliyle meyve toplamaya başlar. Ancak bir süre sonra yaranın etkisiyle yüz üstü yığılır ve oracıkta ruhunu teslim eder.

1.3. Roman İsmi Seçimi

“Roman adlarının hem eser okunmadan hem de okuma anında hatta okunduktan sonra ayrı ayrı işlevleri vardır. Okumadan önce eser hakkında ilk bilgiler adlardan sağlanır. Okura karar vermesinde yardımcı olur, okuru etkiler. Okuma anında, okur romanın adını hep kafasında taşıyarak gerektiğinde bununla karşılaştırmalar yapar. Metni doğru anlamada katkı sağlar. Roman adlarının, eser okunmasından sonraki işlevi: okurlar söz konusu romanları bu ad ile kodlayıp belleklerinde saklarlar. Eserin dünyası, bu roman adının geçmesiyle okurun gözünde canlanır.”⁷

Alvân'nın, İbnü'l-Arabî gibi kendine has, mistik bir dili ve üslubu ve sayısız eseri olan bir şahsiyetin hayat hikâyesini kaleme aldığı romana *Mevtun Sağîrun* adını vermesini birkaç nedene bağlayabiliriz. Bunlardan ilki bu ismin suffilerin veya mistiklerin kaleme aldıkları eserlerin çoğunda kullanıldığı gibi kapalı, anlaşılması zor olmasıdır. Diğerleri ise insanoglunun zihnini meşgul eden ve değişmez yazgısı olan ölüm gibi bir kavramı kullanarak okuyucuların dikkatini çekmeye çalışmasıdır. Üçüncüsü, ölümü, doğasına uygun düşmeyecek bir şekilde küçük sıfatı ile niteleyerek sembolik bir kavram oluşturmaya çalışmasıdır. Bu arada Alvân'ın eserinin isminde İbnü'l-Arabî'yi okurlara hatırlatacak hiçbir gönderme veya işaret bulundurmaması dikkatleri çekmektedir. Buna rağmen *Mevtun Sağîrun* isminin yukarıdaki sebeplere ilaveten romanın kimi, neyi, hangi konuyu ele aldığına işaret etmemesi nedeniyle okurların dikkatini çekmesi bakımından başarılı olduğunu söyleyebiliriz.

2. Romanın İncelenmesi

⁷ Fatih Tepebaşı, *Roman İncelemesine Giriş*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2012, s. 21.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında roman teknik ve tematik açıdan incelenecektir.

2.1. Romanın Konusu ve Türü

Romanın ana konusu İbnü'l-Arabî'nin hayatıdır. Yazar, çok tanınan bir şahsiyet olan İbnü'l-Arabî'nin hayat hikâyesinin eksik veya yazılmamış olan kısımlarını kendi bakış açısıyla gerçek-kurmaca bir yöntemle okurlarına sunmaktadır. İbnü'l-Arabî'nin hayatının kırk yılını yolculuklarda niçin geçirdiği ve neyi aradığı sorularına cevap aramaktadır.

Alvân, romanı her ne kadar otobiyografi tekniğini kullanarak kaleme alsada romanın gerçek-kurmaca biyografi niteliği taşıdığını söylemek daha uygun olacaktır.

2.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Romanın amacı herhangi bir olayı okurlara anlatmak olduğundan öyküyü sunan anlatıcı ve bu anlatıcının olaylara yaklaşımının büyük bir önemi vardır. Romanda anlatıcı tipleri genellikle gözlemci anlatıcı, özne anlatıcı ve çoğul anlatıcı olmak üzere üçe ayrılır⁸. Ayrıca bir anlatıda kurmaca bir unsur olan anlatıcı, bakış açısına bağlı olarak konumlandırıldığından, bütün anlatı unsurları belli bir bakış açısına göre okurun zihninde şekillenir. Bir anlatı belirli niyet temelinde kurgulandığından her anlatıda yönlendirici esas bakış açısı bulunur⁹. Buna ilaveten her kurmaca eser, yazarın hayata dair kendince bir yorumu olduğundan, yazarın tecrübe ettiklerini sergilediği kurmaca dünyaya da aslında yine yazarın perspektifinden bakılır. Bir eserde yazarın vermek istediği mesaj, onun hayata karşı tavrını ve dolayısıyla da bakış açısını belirler. Bu sebeple, romanın bütün akışının, verilmek istenen mesaja ulaştıracak bir pencereden sunulduğu görülür¹⁰.

Mevtun Sağırun romanını incelediğimizde özne (ben) anlatıcı tipinin tercih edildiğini görürüz. Bu tür romanlarda "*kahraman-anlatıcı daima ön plandadır.*"¹¹ Daha önce belirttiğimiz gibi, her ne kadar otobiyografik roman tekniği ile yazılmış olsa da romanın biyografik (yaşamöyküsel) roman türü kapsamında telif edildiğini söylemek mümkündür. Otobiyografik roman tekniği ile yazılan eserler için en uygun anlatıcı tip özne anlatıcı ya da

⁸ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s. 100-110.

⁹ İlknur Ay, *Sevinç Çokum'un Roman Tekniği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2014, s. 37.

¹⁰ İlknur Ay, *Sevinç Çokum'un Roman Tekniği*, s. 37-38.

¹¹ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991, s. 101.

kahraman anlatıcıdır. Bu tarzda yazılan romanlarda genellikle kullanılan birinci şahıs kipidir. Alvân'ın da aynı şekilde romanın genelinde birinci şahıs kipi kullandığını görürüz:

*“Babam önümüzde, konuşmadan eve doğru yürüdük. Vücutum soğuktan ve korkudan titremeye devam etti. Örtmek için gömleğimi başıma geçirdim. Babam öyle bir yürüdü ki peşinde ne ayağımı hissettim ne de yürüdüğümüz yolu gördüm...”*¹²

Alvân, İbnü'l-Arabî'yi özne anlatıcı olarak seçtiğinden dolayı olayları onun bakış açısı ile değerlendirmiştir. Bu şekilde yazarın, İbnü'l-Arabî'nin iç dünyasına odaklanıp onun perspektifinden mesajlar vermeye çalıştığını söyleyebiliriz. Bazı romanlarda birden fazla anlatıcı veya birden fazla bakış açısı olabilir. Ancak bu eserde 12 kısa hikâye hariç tamamen İbnü'l-Arabî'nin anlatımı ve bakış açısı hâkimdir. Sonuç olarak *Mevtun Sağîrun* isimli romanın biyografik karakterli, kahraman anlatıcı bakış açısı ile kurgulanan bir eser olduğunu söyleyebiliriz.

2.3. Şahıs Kadrosu

Kişiler, roman kurgusunun önemli bir parçasını oluşturur.¹³ Kişi ve kişiler, olay örgüsüne canlılık kazandırır. Romanın estetik değeri, olay örgüsü etrafında kıvamını bulur. Bir eylemin, mutlaka bir faili olacaktır. Ayrıca, vakanın ortaya çıkmasında rol oynayan bir kişi veya kişiler de mutlaka vardır. Böylece vakanın ortaya çıkışında kişi veya kişilerin rol oynaması, şahıs kadrosunu meydana getirir¹⁴.

Mevtun Sağîrun adlı romanda daha önce de belirttiğimiz gibi baş kahraman İbnü'l-Arabî'dir. Alvân, diğer kişileri İbnü'l-Arabî'ye yaklaştırıp onu daha iyi tanımamızı sağlamaktadır.

2.3.1. İbnü'l-Arabî

Romanın başkahramanı İbnü'l-Arabî'dir. Romandaki olay örgüsü İbnü'l-Arabî'nin etrafında şekil alır. Çünkü *“Her aksiyon, ‘ilk dinamik atılımını’ oyun kurucu denilen bir kahramandan alır”*¹⁵. Yazar, romandaki diğer kişileri, İbnü'l-Arabî'ye yaklaştırarak okurların başkahramanı daha iyi tanıyabilmesini sağlar.

¹² Muhammed Hasan Alvân, *Mevtun Sağîrun*, Dâru'l-Sâkî, I. Baskı, Beyrut, 2016, s. 76.

¹³ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s. 142.

¹⁴ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat, VII. Baskı, İstanbul, 2009, ss. 71-72.

¹⁵ Hüseyin Gümüş, *Roman Dünyası ve İncelemesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, s. 153.

Alvân, İbnü'l-Arabî'nin fizikî özelliklerini ve onun bünyesinde var olan vasıfları okuyucuya aktarma ihtiyacı duymamış; onun şekline, şemaline, biyolojik yapısına ve boyu, rengi, vücut yapısı, giyim kuşamı gibi özelliklerine neredeyse değinmemiştir. Onun fizikî bir portresini çizmeyi tercih etmemiştir. Buna karşılık yazar, kahramanının duygularını, düşüncelerini, heyecanlarını, ideallerini, beklentilerini, özlemlerini, üzüntülerini, iç çatışmalarını, hayal kırıklıklarını, çelişkilerini ve zaafalarını anlatmıştır. Ayrıca İbnü'l-Arabî'nin kerametlerine, keşiflerine, ölülerle konuşması gibi olağanüstü sayılabilecek hâllerine romanda yer vermiştir. Böylece, Şeyh-i Ekber, Kibrit-i Ahmer, büyük Süfî gibi lakapları alan ve söylemleri, düşünceleri hakkında Doğu'da ve Batı'da hâlâ pek çok yazı yazılan bir şahsiyetin aslında herkes gibi zaafı olan biri olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Yazar, İbnü'l-Arabî'nin çocuk yaşta medrese ile tanışmasını, gençlik yıllarında farklı şehirlere gidişini ve tasavvuf dışında da kitaplar okuduğunu, yetişkin iken de kitap telif etmeye başladığını belirterek, kahramanın dünya görüşünün gelişim, değişim ve oluşum aşamalarını anlatmaya çalışmıştır. İbnü'l-Arabî'nin dünya görüşünün oluşumunda okuduğu tasavvuf, felsefe, mantık, matematik vd. kitapların büyük bir rol oynadığını okuyuculara aksettirmek için bu alanlarda okuduğu eserlerin adlarını birebir zikretmiştir.

İbnü'l-Arabî, dört vetedi ile buluşabilmek için İsbiliyye'den Şam'a kadar gider. Yazar, bu şekilde İbnü'l-Arabî'nin dolaştığı bu geniş coğrafyada kendisinin ve başka kimselerin düşünceleri sebebiyle gördükleri baskıları dile getirir ve bölgedeki siyasal ve sosyal atmosfer hakkında ipucu verir:

*"Bildim ki, eğer kitaplarımdan dolayı özür dileseydim ve sözlerimden vazgeçseydim paralar geri dönecek ve hayat güzelleşecekti. Fakat öyle bir yaşa geliriz ki geri dönmek yaşlılıktan ve ağırlardan daha acı olur. Ne İbn Zekî'ye ne dergâhın nâzırına bir veya iki dinar istemek için döneceğim. Allah beni yanına alıp, işin ve yorgunluğun olmadığı evine yerleştinceye kadar el emeğimden yiyip ayakta durduğum müddetçe bu bahçede çalışacağım."*¹⁶

Böylece yazar, tarih kaynaklarına uygun diyebileceğimiz bir şekilde arka plandaki toplumsal ve tarihsel gerçekliği, İbnü'l-Arabî aracılığı ile okuyucularına aktarır. İbnü'l-Arabî'nin iç dünyasında yaşadığını düşündüğü sıkıntılara odaklanır. Arap okurlarına günümüz Ortadoğu ülkelerinde yaşanan siyasal ve toplumsal sıkıntılar ile İbnü'l-Arabî'nin yaşadığı dönemdeki sıkıntılar arasında olan benzerliği dolaylı bir şekilde göstermeye çalıştığı

¹⁶ Alvân, *Mevtun Sağîrun*, s. 588.

söylenebilir. Sonuç olarak Alvân'ın İbnü'l-Arabî'nin çektiği sıkıntılara, dönemindeki yönetim sistemlerinin sebep olduğunu okurlarına anlatmaya çalıştığını hissederiz.

2.3.2. Diğer Kişiler

Yazar, İbnü'l-Arabî'nin yaşamını, düşüncelerini, ayrıntılı bir şekilde okurlarına aktarmak için kalabalık bir şahıs kadrosu kullanır. Aşağıda romanda yer alan başlıca kişiler sıralanmıştır.

Annesi: Nûr

Romanda kendisi ile ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmayan Nûr; iyi bir karaktere sahip, eşini ve çocuklarını düşünen bir anne olarak karşımıza çıkmaktadır.

Babası: Ali

Saraylarda kâtiplik yapan, üst makamlarla olan ilişkilerinin her zaman düzgün olmasını isteyen, İbn Arâbî'nin kendisi gibi olması için onun eğitime özel önem veren ve bu uğurda gerektiğinde sert olan bir babadır.

Ebesi: Fatım bintü'l-Musennâ

İbnü'l-Arabî'nin ebesi olan Fatıma bintü'l-Musennâ'nın romanda hayatı ile ilgili ayrıntılı bir bilgi yoktur. Ancak romanın ana kurgusunda büyük bir role sahiptir. Çünkü o, İbnü'l-Arabî daha küçük yaşta iken ona dört vetedi bulmasını ve bu dört vetedi de bulabilmesi için kalbini temizlemesi gerektiğini söyleyen kişidir. Fatıma'nın bunu neden yaptığı veya onu buna iten nedenlerin ne olduğu hakkında hiçbir bilgi yoktur.

Amcası: Abdullah

Romanda amcası Abdullah, hakkında az bilgi bulunur. O, esnaflık yapan mütevazi bir karakterdir. Oğlunun Hristiyan bir kızla evlenmesi sebebiyle psikolojik sıkıntılar yaşamış ve kendini kısa bir süreliğine içkiye vermiştir. Bir süre sonra Abdullah hastalanır ve bakıcılığını İbnü'l-Arabî yapar. Hastalığa yenik düşerek vefat eder.

Arkadaşı: Ahmed el-Harîfî

Ahmed, İbnü'l-Arabî'nin çocukluk arkadaşıdır. İbnü'l-Arabî ile bir medresede tanışır. İbnü'l-Arabî'nin en yakın arkadaşlarından olur. Sevecen, zeki ve iyi karakterli bir figürdür. İbnü'l-Arabî'yi Fredirik ile tanıştırmış ve onun farklı kültürlerle buluşmasına vesile olmuştur.

Hocası ve Birinci Vetedi: el-Kûmî

el-Kûmî, İbnü'l-Arabî'nin ilk hocalarından, herkes tarafından saygı gören, âlim, vakur, çok konuşmayan ve kerâmet ehli bir şeyhtir. Dersleri

esnasında İbnü'l-Arabî'ye kendisinin, onun şeyhi olduğunu söyler. Yıllar sonra tekrar karşılaştıklarında kendisinin, onun birinci vetedi olduğunu söyler.

Arkadaşı ve İkinci Vetedi: el-Hayyât

el-Hayyât, Ahmed el-Harîrî'nin büyük kardeşidir. İbnü'l-Arabî ile çok az diyalog kuran ve hakkında sınırlı sayıda bilgi verilen bir karakter olmasına rağmen İbnü'l-Arabî'nin aradığı ikinci veted olduğu görülür.

Kıtapçı: Fredirik

Fredirik, Kastilyalı bir Hristiyan'dır. Ticaretle uğraşan, entelektüel bir karakterdir. İbnü'l-Arabî, onun evinde ilmî sohbetlere katılıp yabancı dillerde yazılmış pek çok eseri gözden geçirme fırsatı bulmuştur.

İlk Eşi: Meryem bint Abdûn

Meryem güzel, ahlaklı, hoş sohbet bir kadındır. İbnü'l-Arabî'nin ilk eşidir. Romanda Meryem ile ilgili kısa sayılabilecek bilgilere rastlanmaktadır. İbnü'l-Arabî'nin ilk çocuğunu dünyaya getirir. Ancak kızları Zeynep çok yaşamadan vefat eder. Meryem, romanda anlatılmayan bir sebeple İbnü'l-Arabî'yi terk eder, ailesinin yanına yerleşir ve orada vefat eder.

Hizmetkârı: Bedir

Bedir, Habeşî bir köledir. Yaşı kırkı geçince sahibi tarafından azat edilir. Azat edilince camilerde, tekkelerde kalır ve oralardaki sohbet ve derslere katılır. Dürüst, çalışkan, akıllı bir karakter olan Bedir, İbn Arâbî'nin derslerine de katılarak ve ona hizmet etmek ister. İbnü'l-Arabî de bu isteği çevirmez. İbnü'l-Arabî'ye uzun yıllar hizmet eden Bedir yakalandığı vebâ hastalığından dolayı vefat eder.

Hocası: Zâhir el-İsfehânî

Zâhir el-İsfehânî, Makam-ı İbrahim'in imamıdır. Vakur, güler yüzlü, herkesin saygı gösterdiği bir karakterdir. Mekke'de tanıştığı ve sohbetlerine katıldığı İbnü'l-Arabî'nin, kızı Nizâm'a uygun bir eş olduğunu düşünen bir baba rolündedir.

el-İsfehânî'nin Kızı ve Üçüncü Vetedi: Nizâm

Nizâm, İbnü'l-Arabî'nin gördüğü ve kendisine âşık olduğu bir kadındır. İbnü'l-Arabî'nin evlilik teklifini başta, bir sebep göstermeksizin reddeden Nizâm, İbnü'l-Arabî ile yıllar sonra karşılaştığında onun üçüncü vetedi olduğunu ve vetedlerin evlenemeyeceğini söyler.

Arkadaşı: İshâk

İshâk, Selçuklu sultanının sarayında çalışan, güzel ahlaklı ve ârif bir karakterdir. İbnü'l-Arabî ile karşılıklı sohbetlerde bulunurlar ve birbirlerinden istifade ederler. İshâk, eşine kendisi öldükten sonra İbnü'l-Arabî ile evlenmesini söyler.

İkinci Eşi: Fâtıma

Fâtıma, çok sevdiği eşini savaşta kaybeden bir karakterdir. Babası İbnü'l-Arabî'ye kızı Fâtıma'yla evlenmesini teklif eder. İbnü'l-Arabî de bu teklifi kabul eder ve ondan bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Ancak kısa bir süre sonra Fâtıma'nın eski eşinin ölmediği ortaya çıkar. Bunun üzerine Fâtıma eski eşine dönmek ister. İbnü'l-Arabî de bu isteği geri çevirmez ve onu boşar. Fâtıma da oğlunu İbnü'l-Arabî'nin yanında bırakarak şehirden ayrılır.

Üçüncü Eşi: Safiye

Safiye, İbnü'l-Arabî'nin arkadaşı İshâk'ın eşidir. İshâk vefat edince İbnü'l-Arabî, İshâk'ın oğlu Sadreddîn'in, yanından ayrılmaması için Safiye'ye evlilik teklif eder. Safiye de bu teklifi reddetmez. Çünkü İshâk ona İbnü'l-Arabî ile evlenmesini vasiyet etmiştir.

Hizmetkârı: Sodkîn

Sodkîn dürüst, çalışkan ve cana yakın bir karakterdir. İbnü'l-Arabî'nin sohbetlerine katılır ve onun hizmetine girmek ister. İbnü'l-Arabî bu isteği geri çevirmez. Çünkü Bedir artık onun hizmetini göremeyecek kadar yaşlanmıştır. Sodkîn, İbnü'l-Arabî'nin yaşlılık döneminde uzun yıllar hizmette bulunur.

Dördüncü Vetedî: Şemsi Tebrîzî

Romanda Şemsi Tebrîzî'nin hayat hikâyesi, dünya görüşü veya geçmişi ile ilgili hiçbir bilgi verilmemektedir. İbnü'l-Arabî onu ilk olarak bir dergâhta zikir halkasını yönetirken görür. Bununla birlikte İbnü'l-Arabî onun şeyhi veya tarikatı hakkında herhangi bir bilgiye sahip değildir. Daha sonra onu sokakta el falı okuyan biri olarak bulur. Şems-i Tebrîzî bu sırada onun dördüncü vetedi olduğunu söyler. Kendisiyle vedalaşıp artık kalbinin Allah aşkı ile dolu olduğunu ifade eder.

2.4. Zaman

Romanda zaman, olayların geçtiği, olup bittiği, cereyan ettiği nesnel, vaka ve anlatma zaman dilimlerini karşılayan bir kavramdır. Romanda nesnel zaman, romana göre canlı olan, gerçek olan ya da yüzey yapıda, ön planda yer alan zaman dilimidir. Vaka zamanı ise romanda olayların geçtiği zaman dilimidir. Vaka zamanı, aynen aktarma, özetleme ve genişletme olmak üzere üçe ayrılır. Ayrıca romanda geçen olayların birisi tarafından öğrenilip

anlatıldığı, aktarıldığı, okuyucuya sunulduğu zamana ise anlatma zamanı denir¹⁷.

Mevtun Sağîrun romanını incelediğimizde, olayların olup bittiği nesnel zamanın İbnü'l-Arabî'nin doğum ve ölüm tarihleri arasında (1165-1240)¹⁸ gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Alvân, romanında İbnü'l-Arabî'nin hayatını anlattığı bölümde hiçbir tarih belirtmemiştir. Bununla birlikte eserin günümüze kadar nasıl geldiğini anlattığı diğer 12 bölümde, çalışmanın başındaki tabloda belirttiğimiz gibi tarihler düşmüştür. Romanın ilk bölümünde, İbnü'l-Arabî'nin *Mevtun Sağîrun* adlı eserini Azerbaycan'daki bir dağda bulunan kulübede, inzivaya çekildiği bir sırada miladi 1212 yılında kaleme aldığını göstererek başlamıştır. Bu bölümün sonunda şu ifadeler yer almaktadır:

"... Kulübeme sığındım. Lambamı yaktım ve benden başka hiç kimsenin yazamayacağı ve benim gibi olmayanın bilemeyeceği şeyleri yazmaya başladım: Allah'ın bildiği şeyler için seçtiği ve emirlerini verdiği velinin hayatı... Yalan söylemeyen lambanın ışığı altında yazdım ki insanlar benim hakkımda ihtilafa düşerler ise benimle ilgili ihtiyaç duyacaklarını bulsunlar. Bismillahirrahmanirrahim. Sâlik Muhyiddîn b. Arabî şöyle dedi:"¹⁹

Mevtun Sağîrun biyografik bir roman olduğundan dolayı vaka zamanı ile nesnel zaman arasında genel bir paralellik görülür. Ancak yazar, nesnel zamanın uzunluğundan dolayı doğal olarak bazı yerlerde vaka zamanını özetlemiştir:²⁰

"Dört yıl geçti. Bu sürede aklıma hiç gelmeyecek şeyler oldu: Halife'nin kâtibi ve Meryem bint Abdûn'un eşi oldum. Benim hiçbir etkim olmadan, Allah dilediğini yaptı ve arzuladığına hükmetti."

Yazar, bazı yerlerde genişletme tekniğini kullanmıştır. Bu teknik de ileriye gidiş ve geriye dönüş olmak üzere iki şekildedir. Buna metin içinden seçilmiş aşağıdaki bölümü örnek olarak gösterebiliriz:

"Allah bana iki berzah vermiştir: Biri doğumumdan önce diğeri ölümümden sonradır. Birincisinde annemin beni doğurduğunu, ikincisinde oğlumun beni defnettiğini gördüm. Babamın, oğlu olmasından dolayı

¹⁷ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s. 128-130.

¹⁸ M. Erol Kılıç, "İbnü'l-Arabî, Muhyiddîn", DİA, İstanbul, 1999, XX, 493.

¹⁹ Alvân, *Mevtun Sağîr*, s. 10.

²⁰ Alvân, *Mevtun Sağîr*, s. 157.

gülümsemesini ve eşimin, yaşlı kocasının ölümünden dolayı üzüntüsünü gördüm. Murabıtların fitilini Müvahhidlerin, Mersiyye’de söndürdüklerini doğumumdan önce gördüm. Ölümünden sonra da Tatarların Bağdat’ı yıktıklarını gördüm. Evliyaların, ariflerin, sultanının doğumundan dolayı mutlu oluşlarını gördüm. Fakihlerin de zındıkların imamının helak olmasından dolayı tekbir getirişlerini gördüm.”²¹

Görüldüğü üzere, romanın mistik havasına uygun olarak hem ileri gidiş hem de geriye dönüş teknikleri aynı anda kullanılmıştır. Sonuç olarak Alvân’ın, romanın geneline hâkim olan mistik havaya uygun olarak zamanı çok işlevsel bir şekilde kullandığını söyleyebiliriz.

2.5. Mekân

Romana özgü olay ya da olayların ve roman kişilerinin hareketlerinin geçtiği yerdir. Somut ve soyut mekânlar olmak üzere ikiye ayrılır. Somut mekânlar, roman kişilerinin gerçek hayatta olduğu gibi içinde buldukları, yaşayıp hareket ettikleri, gündelik yaşantılarını ve her çeşit faaliyetlerini sürdürdükleri yerlerdir. Soyut mekânlar ise soyut planda kalan, hayalî, ütöpik, dünya dışı yerlerdir²².

Mevtun Sağîrun romanında soyut mekânlar bulunmamaktadır. Mekânların tamamı somuttur. Yazar, İbnü’l-Arabî’nin Endülü’s’ten başlayarak Şam’da vefat ettiği güne kadar gezdiği şehirlerin çoğunu roman kurgusuna uygun olacak bir biçimde okurlarına aktarmaktadır. Roman kurgusunda aktarılan şehirler, İbnü’l-Arabî hakkında bilgi veren biyografik kaynaklarda zikredilen şehirlerle de örtüşmektedir²³. İbnü’l-Arabî’nin gezdiği romanda adı geçen yerler sırasıyla şu şekildedir:

1	Mersiye	8	Bicâye	15	Rehâ
2	İşbiliyye	9	Kahire	16	Mardin
3	Kurtuba	10	Mekke	17	Bağdat
4	Fas	11	Şam	18	Bekâ

²¹ Alvân, *Mevtun Sağîr*, s. 13.

²² Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s. 133-135.

²³ Kaynakların bir kısmında, İbnü’l-Arabî’nin hayatı boyunca 37 farklı şehri gezdiği belirtilmektedir. Bkz. Claude Addas, *Ibn ‘Arabi ou la quête du soufre rouge (“İbn Arabi / Kibrit-i Ahmer’in Peşinde”)*, Çev.: Atilla Ataman, Gelenek Yayıncılık, III. Baskı, İstanbul, 2004, s. 310-326.

5	Almiriyye	12	Halep	19	Malatya
6	Tilmisân	13	Hama	20	Konya
7	Merakeş	14	Musul	21	Azerbaycan

İbnü'l-Arabî'nin gezdiği şehirler yazar tarafından tekrar kurgulanmıştır. Anlatıcı mekân tasvirlerinde okurların kendi gözleri ile bu yerleri görmelerini sağlamış ve bu mekânlara karşı duyduğu hisleri okurlara anlatmaya çalışmıştır. Bununla birlikte gezilen mekânların çokluğu sebebiyle mekânların çoğunu tasvir etmemiş, tasvir ettiği mekânları da fiziksel özelliklerinden ziyade İbnü'l-Arabî'nin iç dünyasında uyandırdığı hisler bağlamında okurlarına aktarmayı tercih etmiştir. Edebî metinlerde mekânların canlandırılması ve mekânla ilgili bilgilerin ortaya konulmasını sağlayan tasvir veya betimlemeye²⁴, romanda geçen aşağıdaki bölümü örnek olarak verebiliriz:

*"Şehrin kokuları, sesleri, sûretleri ve insanları birbirine karıştı. Sanki alnımın terini silen ve kalbime dokunup sakinleştiren merhametli bir el gibi... Kاپıyı geçtiğimizden beri gördüğümüz her şey ister çarşı ister ev isterse bahçe veya bir han olsun Şam'ın, söz verdiği gibi, aşkın kalplerini bir veya iki defa zedelediği yorgunlara ve gariplere en hayırlı ikamet yeri gibiydi."*²⁵

Alvân, İbnü'l-Arabî'nin bu kadar çok şehri dolaşmasını kalbinin temizlenmesi için dört veted ile buluşma isteğine bağlar. Bu da romanın ana kurgusunu oluşturur. Romanın başlarında İbnü'l-Arabî ilk vetediyle İşbiliyye'de, ikincisiyle Kahire'de, üçüncüsüyle Bağdat'ta ve romanın sonlarına doğru da dördüncüsüyle Malatya'da buluşur. Böylece İbnü'l-Arabî'nin bu kadar geniş bir coğrafyayı gezip dolaşmasını, vetedleri ile buluşma arzusuna bağlar. Yazar romanında İbnü'l-Arabî'nin bazı şehirlerden ayrılma sebebini düşüncelerinden dolayı gördüğü baskılara bağlamaktadır. Aşağıdaki ifadeler bunu açık bir şekilde belli eder:

²⁴ Serap Arslan Cobutoğlu, *Ahmet Midhat Efendi'nin Romanlarında Edebiyat Coğrafyası: Karadeniz Ve*

Çevresi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s. 86.

²⁵ Alvân, *Mevtun Sağırun*, s. 367.

“... Ve kesin olarak emindim ki onunla (Bağdat) olan sonum kovulduğum Endülüs, Fas, Mekke ve Şam gibi olmayacaktır. Muvahhidler sana ders yok dediler. Eyyûbiler beni hapse attılar. Halepliler divanımdan rahatsız oldular. Mekke ise aşkın tam ortasında kapılarını kalbime kapattı.”²⁶

Bu sözlerden İbnü'l-Arabî'nin özgürlüğünün kısıtlandığı mekânları terk edip başka mekânlara yolculuk ettiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak roman, geniş bir coğrafyayı kendine mekân edinmiştir. Yazar, bu mekânları, tekrar tasarlayarak mekânların anlaticının gözüyle görülmesini ister. Böylece okurların, İbnü'l-Arabî'nin seyahat ettiği yerleri şehir şehir dolaşım onun iç dünyasına yolculuk etmelerini sağlamaya çalışır.

2.6. Dil ve Üslup

Yazarlar, duygu ve düşüncelerini yazdıkları esere uygun ve kendilerine has edebî bir dil ve üslup kullanarak aktarırlar.

Alvân, romanını fasih ve Arapça dil kurallarına uygun bir şekilde kaleme almıştır. Dönemi yansıtmak için çok az olmakla birlikte bazı yöresel kelimelere, Arapça kökenli olmayan sözcüklere, atasözlerine ve deyimlere romanda yer verir. Ayrıca “*bu tür romanların neredeyse tamamında tasavvuf kültürüne ait şiirsel bir dil ve üslubun kullanıldığı dikkat çeker. Tasavvuf geleneği ince ve derin anlam yüklü bir gelenektir ve çoğu zaman düz bir şekilde anlatmak yeterli gelmemektedir*”²⁷. Bu bağlamda Alvân, romanını, İbnü'l-Arabî'nin eserlerinde kullandığı işaret/sembolik dil²⁸ ve üslubuna yaklaştırmak istemiştir²⁹. Tabi ki bunu yaparken okuyucuyu romanın ana kurgusundan uzaklaştırmak da istememiştir. Romanda kullanılan kelime dağarcığı incelendiğinde çok kapalı ve anlaşılmaz kelimelerle karşılaşmayız. Cezbe, keşif, berzah, veted, şeyh, derviş gibi tasavvufî kültüre ait sözcükler sıkça kullanılmıştır:

“İyi kalpli kadının karşısına çıkmadan önce hapisanede birkaç gün kaldım. Elimde ne kalemim ne de kağıdım vardı. Hiç kimsenin beni ziyaret

²⁶ Alvân, *Mevtun Sağırın*, s. 410.

²⁷ Turan Güler, *Türk Romanında Tasavvuf (1980-2000)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2013, s. 57.

²⁸ Bkz. Tahir Uluç, *İbnü'l-Arabî'de Sembolizm*, İnsan Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2007, s. 74.; Tarık Sa'd Çelebi, “Harf Öğretiminden Varlık Düşüncesine İbn Arabî'nin Düşüncesi ve Eseri Üzerine Bir Okuma”, *Doğu ve Batı: Ortak Manevî Değerler, Bilimsel-Kültürel İlişkiler*, Çev: Mehmet Harmancı-A. Esat Bağcı-, İnsan yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2010, s. 89-99.

²⁹ İbnü'l-Arabî'nin eserlerinde kullandığı dil hakkında geniş bilgi için bkz. Suâd el-Hakîm, *İbnü'l-Arabî Mevlidu Luğatî'n-Cedîde*, el-Mu'essesetu li'd-Dirâsâti'l-Câmi'yye, Beyrut, 1991.

*etmesine izin vermediler. Gaybî alemde birkaç halkaya katıldım. Her gece karardığında o gece ister hayatta olsun ister ölü olsun kalbimi onun huzuruna gönderdim. Görüşmek istediğim bütün şeyhlerimle görüştüm. Bağdat'ta Sehreverdî, Sıla'da el-Kumî, Merakeş'te es-Sibtî ve Tilmishan'da el-Ğavs ile görüştüm. Hatta ben el-Hayyât ve el-Harîrî ile hanegâhta bulunup kalbimle yanlarında oturdum. Bedenim hapisanedeyken, ben yaşarken ölen şeyhlerim ve ben doğmadan önceki şeyhlerimle buluştum. İşittim, huzur buldum, tartıştım, aldım ve öğrendim. Kahire'deki hapisanede kaldığım birkaç günde yeryüzünün doğu ve batısını gezdim ve onlarca şeyhle buluştum, onlarca kitap okudum. Gökyüzüne çıktım, yeryüzüne geri indim."*³⁰

Mevtun Sağîrun romanının öne çıkan özelliklerinden biri de yazarın iç monolog yöntemini kullanmasıdır. Yazar, neredeyse romanın tamamında bu yöntemi kullanmıştır. İç monolog, bir kişinin kendi kendine veya sanki karşısında biri varmış gibi sessiz bir biçimde içinden konuşmasıdır. Bu bakımdan iç monolog yani iç konuşma, daha çok kişinin iç dünyasını, aracısız bir şekilde okurlarına sezdirmektir. Yazar Alvân daha çok modern dönem edebiyatçıların kullandığı bu tekniği neredeyse romanın tamamında kullanmış ve kahramanların iç dünyalarına girerek onları kendi kendilerine konuşturmak suretiyle okuyucuya kahramanların davranışlarını izleyebilme ve düşüncelerini anlayabilme imkânı sağlamıştır.³¹ Yazarın, bir karakterin tanıtılmasında veya bir düşüncenin açıklanmasında diyaloglardan yararlandığı görülmüştür. Aşağıdaki diyalog buna örnektir:

- *Muhyî, niçin fakihler filozoflara tahammül etmezler?*
- *İnsanlar Krallarının dini üzeredir.*
- *Nasıl yani? Ne demek bu?*
- *Onlar her mektupta size İbn Rüşdü şikâyet ediyorlar. Ancak babanızın döneminde bunu yapmıyorlardı.*
- *Sübhanallah! Elimdeki mektubun İbn Rüşd'ü şikâyet ettiğini nereden bildin?*
- *Aslında Allah bana bildirir.*
- *Gerçekten! Sana gaybı mı bildirir?*

³⁰ Alvân, *Mevtun Sağîrun*, s. 397.

³¹ Recep Çinkılıç, *Necîb el-Keylanî'nin "Kulûbu'n-Nisâ" ve Hakan Şenocak'ın "Naj" Adlı Hikâyelerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, IV. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi, Bildiriler, Kırıkkale, 2013, s. 695.

- *Sana Kıştâle'nin durumunu gösterdi mi?*
- *Bilmiyorum.*
- *Niçin bunu Allah sana bildirdi?*
- *Ey müminlerin emiri, aslında Allah bana istediğini gösterir, istediğimi değil. Bu bir keşiftir. Ne Müneccimlik ne fal okuma ne de tahmindir.*
- *Muhyî, ben sözlerini anlamıyorum. Sufî, bir filozof mu yoksa bir fakih midir?*
- *Ne bu ne de o, ey müminlerin emiri.*
- *Aralarındaki fark nedir?*
- *Filozoflar, düşünce ve delil ehlidir. Fakihler ise ittibâ ve imtisal ehlidir.*
- *Sufiler?*
- *Sufiler, zevk ve hal ehlidir.*
- *Bunları birbirinden nasıl ayırabilirsin? Hepsi meclisime gelirler ve benimle otururlar. Bana risaleler yazarlar ve bana şikayetler bildirirler. Ben onların meşreplerini ve renklerini bilmeden... De bana, Muhyî, nasıl bunları birbirinden ayırıyorum?*
- *Aslında fakih okur ve okuduklarından anladığını söyler. Filozof, düşünür ve delil çıkarır. Sufî ise Allah'la halvet eder ve O'nun kendisine keşfettirdiklerini söyler.*
- *Niçin Allah sadece Sufilere keşfettirir de diğerlerine keşfettirmez?*
- *Allah sadece keşf ve tecelliyi anlayabilen zevk sahibi olanlara, kendisine hakkıyla tevekkül edenlere ve hakkıyla O'nunla halvet edenlere keşfettirir.*³²

Alvân, buna benzer diyaloglarla okurlara tasavvuf hakkındaki görüşleri dile getirmektedir. Yazarın tasviri üslubu çok sık olmamakla birlikte kullandığını, uzun ve sıkıcı tasvirlerle yer vermeden bazı bölümlerde birtakım özgün benzetmeler yoluyla da duyguları yoğunlaştırarak sunduğunu görürüz.

SONUÇ

Muhammed Hasan Alvân'ın *Mevtun Sağîrun* (Küçük Bir Ölüm) adlı romanı, büyük mutasavvıf ve filozof Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin biyografisini, doğumundan ölümüne kadar gerçek-kurmaca üslubu ile kaleme almıştır. İbnü'l-Arabî'nin dilinden onun hayat hikayesini kendi bakış açısıyla okurlara anlatmaya çalışmıştır. Alvân bu uzun romanında İbnü'l-Arabî'nin çocukluk,

³² Alvân, *Mevtun Sağîrun*, s. 166-168.

gençlik ve yaşlılık dönemlerini aktarırken gezip gördüğü şehirlerin siyasal ve sosyal durumlarını kaynaklara uygun bir şekilde aktarmıştır.

İbnü'l-Arabî, ömrünün kırk yılını dört veted ile buluşmak arzusuyla onlarca şehri dolaşarak geçirmiştir. Bu dört veteden birincisi, hocası el-Kûmî, ikincisi arkadaşı el-Harîrî, üçüncüsü âşık olduğu kadın Nizâm, dördüncüsü ise aşk adamı Şems-i Tebrîzî'dir. Yazar bu dört karakteri, İbnü'l-Arabî'nin vetedleri olarak sunarken sanki kâmil bir insan olmak isteyen kişinin hocaya, dosta, sevgiliye ve bir de aşk adamına ihtiyaç duyduğunu anlatmak istemektedir. Romanın ana kurgusu İbnü'l-Arabî'nin dört vetedini araması üzerine şekillense de yazar, İbnü'l-Arabî'nin düşünceleri sebebiyle, dönemin bazı yönetici ve din adamlarından gördüğü baskı ve eziyetlere değinmiştir. Kanaatimizce yazar, Ortadoğu coğrafyasında günümüzde yaşanan bazı problemlere bu şekilde göndermelerde bulunarak okuyuculara bazı mesajlar vermektedir.

Alvân, romanında şiirsel bir dil kullanmış ve tasavvuf kültürüne uygun sözcükler tercih etmiştir. Bunun yanı sıra geniş bir coğrafyayı mekân seçmiş ve zaman olgusunu da tasavvuf anlayışına uygun bir biçimde kullanmaya gayret göstermiştir.

KAYNAKÇA

Claude Addas, *Ibn 'Arabi ou la quête du soufre rouge ("İbn Arabî / Kibrit-i Ahmer'in Peşinde")*, Çev.: Atilla Ataman, Gelenek Yayıncılık, III. Baskı, İstanbul, 2004.

Fatih Tepebaşı, *Roman İncelemesine Giriş*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2012.

Hüseyin Gümü, *Roman Dünyası ve İncelemesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.

İlknur Ay, *Sevinç Çokum'un Roman Tekniği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2014.

M. Erol Kılıç, *"İbnü'l-Arabî, Muhyiddîn"*, DİA, İstanbul, 1999, XX, 493.

Mahmud Mahmud el-Ğurâb, *eş-Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn İbni Arabî Tercemetu Hayâtihi Min Kelâmihî*, Matbaatu Nadr, Şam, 1991.

Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat, VII. Baskı, İstanbul, 2009.

Muhammed Hasan Alvân, *Mevtun Sağîrun*, Dâru'l-Sâkî, I. Baskı, Beyrut, 2016.

Muhsin Cehangîzî, *Muhyiddîn Bin Arabî / Eş-Şahsiyyetu'l-Bârizetu fi'l-İrfâni'l-İslâmî*, Arapçaya Çev.: Abdurrahman el-Alevî, Dâru'l-Hâdî, Beyrut, 2003.

Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü basımevi, VII. Baskı, Ankara, 2009.

Recep Çinkılıç, *Necîb el-Keylanî'nin "Kulûbu'n-Nisâ" ve Hakan Şenocak'ın "Naj" Adlı Hikâyelerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, IV. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi, Bildiriler, Kırıkkale, 2013, s. 685-698.

Serap Arslan Cobutoğlu, *Ahmet Midhat Efendi'nin Romanlarında Edebiyat Coğrafyası: Karadeniz Ve Çevresi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Ünivresitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

Suâd el-Hakîm, *İbnü'l-Arabî Mevlidu Luğatin Cedîdetin*, el-Mu'essesetu Li'd-Dirâsâti'l-Câmî'iyye, Beyrut, 1991.

Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991.

Tahir Uluç, *İbnü'l-Arabî'de Sembolizm*, İnsan Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2007.

Tarık Sa'd Çelebî, "Harf Öğretiminde Varlık Düşüncesine İbn Arabî'nin Düşüncesi ve Eseri Üzerine Bir Okuma", *Doğu ve Batı: Ortak Manevî Değerler, Bilimsel-Kültürel İlişkiler*, Çevirenler: A. Esat Bağcı-Mehmet Harmancı, İnsan yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2010, ss. 89-99.

Turan Güler, *Türk Romanında Tasavvuf (1980-2000)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2013.

<https://www.almsal.com/post/283830>. Erişim Tarihi: 24.12.2017.

<http://makkahnewspaper.com/article/146884/>. Erişim Tarihi: 24.12.2017.

<http://alalwan.com>. Erişim tarihi: 24.12.2017.

<https://www.arabicfiction.org/ar/2017>. Erişim tarihi:24.12.2017.